

Warszawa, dnia 20 lutego 2019 r.

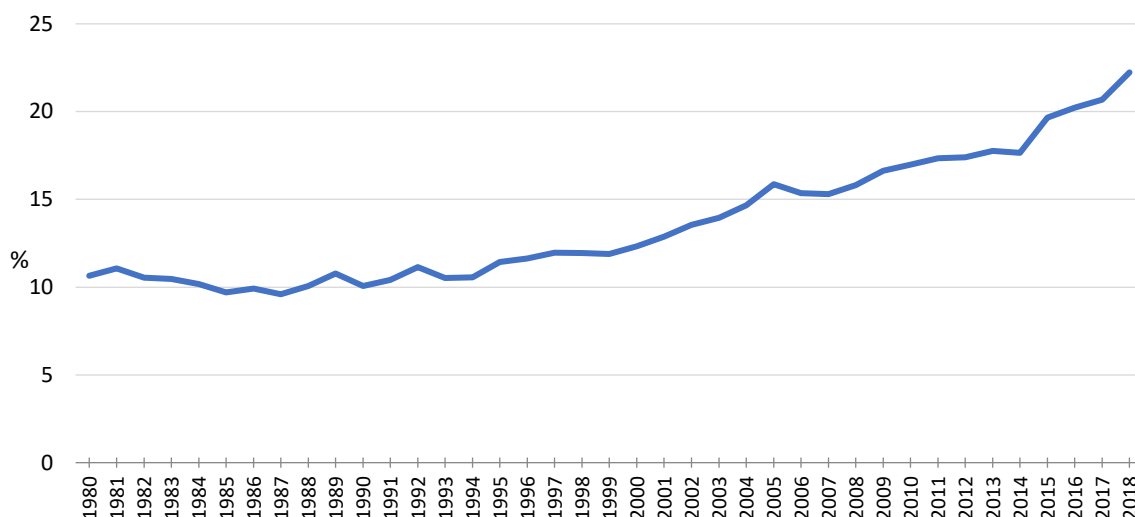
Komunikat FOR 4/2019:
Indeks Populizmu 2019:
Najwyższe poparcie dla partii populistycznych od 1980 r.

- Szwedzki think-tank Timbro zaprezentował kolejną edycję Indeksu Autorytarnego Populizmu – Authoritarian Populism Index. Celem indeksu jest m.in. diagnoza, na ile partie populistyczne mogą stanowić realne zagrożenie dla liberalnej demokracji w Unii Europejskiej i pięciu innych krajach naszego kontynentu.
- Pomiar poparcia dla partii populistycznych, które charakteryzuje m.in. kreowanie konfliktów „ludzie” kontra „elity”, silny nacjonalizm, dążenie do usuwania instytucjonalnych ograniczeń władzy czy antykapitalizm, pokazuje najsilniejsze poparcie dla tych partii od 1980 r.
- Trzy partie uwzględnione w indeksie, które w ostatnich wyborach osiągnęły najwyższe poparcie to Fidesz (Węgry), Prawo i Sprawiedliwość (Polska) i Syriza (Grecja).
- Na koniec 2018 r. w trzech krajach poparcie dla ugrupowań populistycznych przekraczało, na podstawie wyniku z ostatnich wyborów, 50 proc. i były to Węgry, Grecja oraz Włochy. Czwarte miejsce pod względem poparcia dla populistów zajęła w rankingu Polska (wynik wyborczy PiS i Kukiz'15). Najniższe poparcie dla partii populistycznych w 2018 r. utrzymywało się na Malcie, w Wielkiej Brytanii i Irlandii.
- W najnowszej edycji indeksu średnie poparcie dla partii zaklasyfikowanych jako populistyczne w 33 europejskich krajach wyniosło nieco ponad 22 proc., a tego typu ugrupowania zyskały poparcie ok. 71 milionów wyborców (27 proc.).
- Wśród najsilniejszych 55 partii uwzględnianych w Indeksie Autorytarnego Populizmu ponad połowa została założona przed 2000 r., a więc działa na scenie politycznej już prawie dwadzieścia lat.
- Timbro posługuje się kategorią „autorytarnego populizmu”, aby odróżnić partie, w programach których pojawiają się czasami jakieś populistyczne postulaty, od partii, które w ramach populistycznego programu wyrażają sprzeciw wobec modelu liberalnej demokracji, m.in.: brak akceptacji dla podziału władzy i ograniczeń władzy, wrogość względem istniejących w demokracji procedur, nakręcanie konfliktu pomiędzy homogeniczną społecznością a elitami. Inne cechy, których poszukiwali eksperci Timbro to silny nacjonalizm czy postawy antykapitalistyczne.
- W wielu krajach partie populistyczne są partiami opozycyjnymi, a tradycyjne partie polityczne odmawiają z nimi współpracy. Jednakże, aż w 11 krajach partie populistyczne rządzą lub współrządzą. Są to: Węgry, Polska, Grecja, Norwegia, Finlandia, Łotwa, Bułgaria, Słowacja, Szwajcaria, Austria i Włochy.

Indeks Autorytarnego Populizmu 2019

Szwedzki think-tank Timbro¹ zaprezentował kolejną edycję Indeksu Autorytarnego Populizmu – Authoritarian Populism Index². Celem indeksu jest m.in. diagnoza, na ile partie populistyczne mogą stanowić realne zagrożenie dla modelu liberalnej demokracji w Europie. Twórcy indeksu biorą pod uwagę kraje Unii Europejskiej oraz Islandię, Norwegię, Szwajcarię, Serbię i Czarnogórę. Analiza poparcia dla ponad 250 ugrupowań, które zostały zakwalifikowane jako partie populistyczne, charakteryzujące się m.in. kreowaniem konfliktów „ludzie” kontra „elity”, silnym nacjonalizmem, dążeniem do usuwania instytucjonalnych ograniczeń władzy czy antykapitalizmem, pokazuje **najsilniejsze poparcie dla tych partii w 33 krajach europejskich od 1980 r.**

Wykres 1. Średnie poparcia dla partii uwzględnionych w Indeksie Autorytarnego Populizmu 2019 w latach 1980-2018

Źródło: Timbro (2019), *Authoritarian Populism Index*

W najnowszej edycji indeksu średnie poparcie dla partii zaklasyfikowanych jako populistyczne w 33 europejskich krajach wyniosło nieco ponad 22 proc. Jeśli wyniki te powiążemy z liczbą ludności poszczególnych krajów to daje to ponad 71 milionów głosów dla partii i ruchów sprzeciwiających się modelowi liberalnej demokracji, a więc 27 proc. poparcie wśród europejskich wyborców.

Indeks bierze pod uwagę wynik ostatnich wyborów parlamentarnych do najważniejszej z krajowych izb – zarówno pod względem poziomu poparcia w proc., jak i liczby miejsc w parlamencie (autorzy nie śledzą późniejszych przejść pomiędzy stronnictwami parlamentarnymi). Dlatego miara poparcia dla

¹ FOR współpracuje z Timbro w ramach europejskiej sieci think-tanków EPICENTER, <http://www.epicenter-network.eu/>

² Raport dostępny na specjalnej stronie projektu: <https://populismindex.com/report/>

partii populistycznych w Polsce pozostaje niezmienną od 2015 r., a w najnowszej edycji³ zmienił się poziom poparcia w krajach, w których odbywały się w 2018 r. wybory, takich jak Włochy czy Szwecja.

Choć partie i ruchy uznawane za populistyczne są często łączone z efektem nowości warto zwrócić uwagę, że wśród najsilniejszych 55 partii uwzględnianych w Indeksie Autorytarnego Populizmu **ponad połowa została założona przed 2000 r., a więc działa na scenie politycznej już niemal dwadzieścia lat.**

Autorytarny populizm – jak partie trafiły do indeksu?

Twórcy indeksu przyznają, że partie populistyczne różnią się od siebie, ale charakteryzuje je kilka zbieżnych cech, pod kątem których eksperci Timbro analizowali literaturę i materiały źródłowe na temat europejskich ugrupowań politycznych biorących udział w wyborach⁴. Na podstawie tych analiz szwedzki think-tank zaklasyfikował 267⁵ partii i ruchów działających w Europie w latach 1980-2018 jako populistyczne. Niektóre były brane pod uwagę w indeksie dopiero od momentu znaczącej zmiany orientacji politycznej w kierunku silnie populistycznym, np. węgierski Fidesz od 2002 r. czy austriacka FPÖ od 1986 r.⁶

Timbro posługuje się kategorią „autorytarnego populizmu”, aby odróżnić partie, w programach których pojawiają się czasami populistyczne postulaty, od partii, które w ramach populistycznego programu wyrażają sprzeciw wobec modelu liberalnej demokracji, a więc m.in.: brak akceptacji dla podziału władzy (z ang. *separation of powers*) i ograniczeń władzy, wrogość względem istniejących w demokracji procedur, nakręcanie konfliktu pomiędzy homogeniczną społecznością a elitami. „Autorytarny populizm” to szeroka kategoria, do której można przypisać partie zarówno uznawane zarówno za prawicowe, jak i lewicowe, o różnym stopniu radykalizmu. Inne cechy, których poszukiwali eksperci Timbro to silny nacjonalizm czy postawy antykapitalistyczne.

Autorzy indeksu uznają, że wszystkie partie zakwalifikowane jako populistyczne są radykalne, ale tylko niektóre można nazwać ekstremistycznymi. Partie uwzględnione w indeksie populizmu łączy antyliberalizm, ale ekstremistów charakteryzuje wrogość do samego systemu demokratycznego. Wiele partii populistycznych jest przez autorów uznawanych za demokratyczne, jednak należy podkreślić, że jest to zazwyczaj wąskie rozumienie demokracji jako woli większości, bez przywiązania do demokratycznych instytucji, takich jak podział i ograniczenia władzy oraz innych zasad państwa prawa. Niektóre partie populistyczne propagują hasła związane z demokracją bezpośrednią np. ułatwienie organizowa-

³ Artykuł na temat jednej z poprzednich edycji indeksu - Tatała, M. (2017) „Populiści rosą w siłę – indeks autorytarnego populizmu Timbro”, <https://blogobywatelskiegorozwoju.pl/populisci-rosna-w-sile-indeks-autorytarnego-populizmu-timbro/>

⁴ Jak możemy przeczytać w raporcie Timbro „wykorzystano wiele źródeł: literaturę naukową na temat europejskich systemów partyjnych i partii populistycznych; ideologiczne charakterystyki z wiarygodnych źródeł, takich jak www.partiesandelections.eu i Wikipedia; badania Chapel Hill Expert Survey (CHES) na temat położenia partii politycznych na osi lewica-prawica, połączona z ocenami pozwalających na identyfikację prawicowych populistów (ale nie lewicowych) np. ich poglądów dotyczących praw mniejszości, imigracji czy multikulturalizmu”.

⁵ Zakwalifikowane partie z Polski (brano pod uwagę okres 1989-2018 – indeks uwzględnia wyłącznie państwa demokratyczne): Samoobrona RP, Liga Polski Rodzin, Zjednoczenie Chrześcijańsko-Narodowe, Kongres Nowej Prawicy, Ruch Odbudowy Polski, Prawo i Sprawiedliwość, Kukiz'15, Polska Partia Narodowa, Polska Partia Pracy, Konfederacja Polski Niepodległej.

⁶ Skręt w kierunku partii anti-imigranckiej za czasów Jörga Haidera.

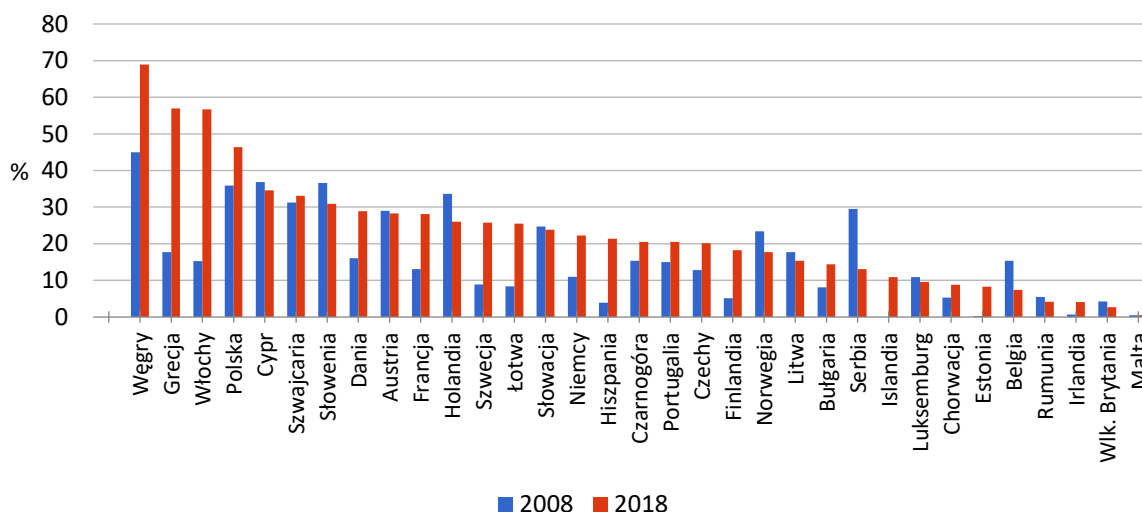
nia referendów dotyczących różnych polityk, które są aktualnie rozpatrywane na poziomie parlamentów i innych władz. W ekstremistycznych partiach o charakterze lewicowym istotną rolę odgrywają postulaty antykapitalistyczne.

Najważniejsze zmiany do końca 2018 r.

Do najwyższego w latach 1980-2018 poparcia dla partii uznawanych za populistyczne przyczyniły się wyniki wyborów parlamentarnych w Europie w minionym roku w kilku krajach:

- Włochy: Najlepszy wynik wyborczy z prawie 33 proc. poparciem uzyskał populistyczny Ruch Pięciu Gwiazd. Trzecią partią z 17 proc poparcia była Liga Północna, co dzięki mandatami z okręgów jednomandatowych dało to Lidze drugą największą liczbę członków parlamentu. Łączne poparcie dla mniejszych partii populistycznych sięgnęło w tym kraju 6,5 proc.
- Szwecja: Szwedzcy Demokracji uzyskali najlepszy wynik wyborczy w historii z poparciem 17,5 proc., a 8 proc. w wyborach zdobyła radykalna Partia Lewicy.
- Węgry: Po raz kolejny wybory parlamentarne wygrała partia Fidesz z wynikiem przekraczającym 49 proc. Ponad 19 proc. zdobyła nacjonalistyczna partia Jobbik. Timbro zwraca uwagę na to, że Węgry są krajem, gdzie rządy autorytarnych populistów mają dziś najsilniejszy wpływ na osłabienie modelu liberalnej, konstytucyjnej demokracji, a słaba ocena jakości instytucji demokratycznych przyznana przez Freedom House sprawiła, że w 2018 r. Węgry zostały zakwalifikowane do krajów częściowo wolnych (z ang. *partly free nations*) w związku z oceną poziomu praw politycznych i wolności obywatelskich w tym kraju⁷.
- Poparcie dla partii uznawanych za populistyczne wzrosło też po wyborach w 2018 r. na Łotwie (KPV LV), w Słowenii (SDS) i Luksemburgu (ADR).

Wykres 2. Poparcie dla partii populistycznych uwzględnionych w indeksie w 2018 i 2008 r.

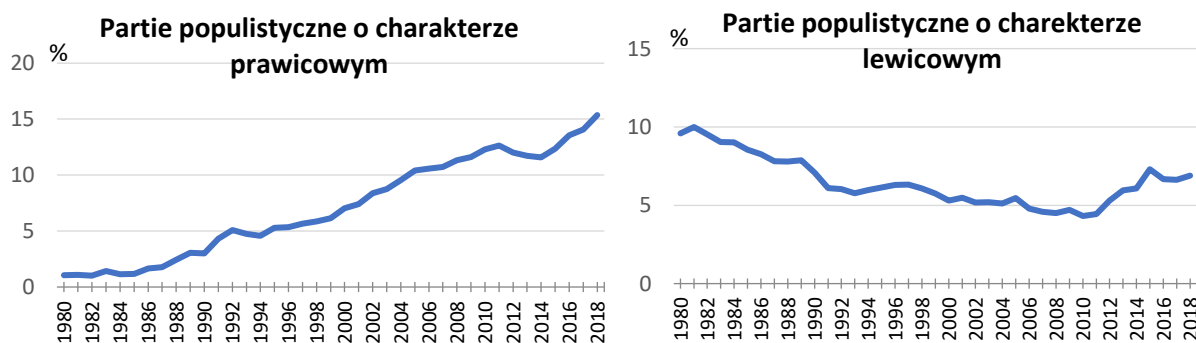
Źródło: Timbro (2019), *Authoritarian Populism Index*

⁷ Freedom in the World 2019: Democracy in Retreat, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019>

Na koniec 2018 r. w trzech krajach poparcie dla partii populistycznych przekraczało, na podstawie wyniku z ostatnich wyborów, 50 proc. i były to Węgry, Grecja oraz Włochy. Czwarte miejsce pod względem poparcia dla populistów zajęła w rankingu Polska, a wynik ten opiera się na wynikach wyborów z 2015 r. i łącznym poparciu dla PiS oraz Kukiz'15.

Najniższe poparcie dla partii populistycznych w 2018 r. utrzymywało się na Malcie, w Wielkiej Brytanii i Irlandii.

Poparcie dla populistycznych partii uznawanych za prawicowe rośnie w Europie od 1980 r. Po 2010 r. osiągnęło ono pewną stagnację, ale od 2014 r. poparcie znów rośnie i przekroczyło 15 proc. w 2018 r. Timbro zwraca uwagę, że w przeszłości silniejsi byli populiści uznawani za lewicowych. W 1980 r. poparcie dla tego typu partii sięgało 10 proc. i systematycznie malało aż do wybuchu ostatniego globalnego kryzysu pod koniec pierwszej dekady XXI w. Od tego czasu poparcie dla lewicowych populistów, których cechuje m.in. wrogość względem kapitalizmu, łączona często z innymi aspektami autorytarnego populizmu, rośnie. Najsilniejsze poparcie dla tego typu ugrupowań politycznych zaobserwowano na południu Europy, w takich krajach jak Grecja, Włochy, Cypr, Hiszpania, Portugalia, a także we Francji.

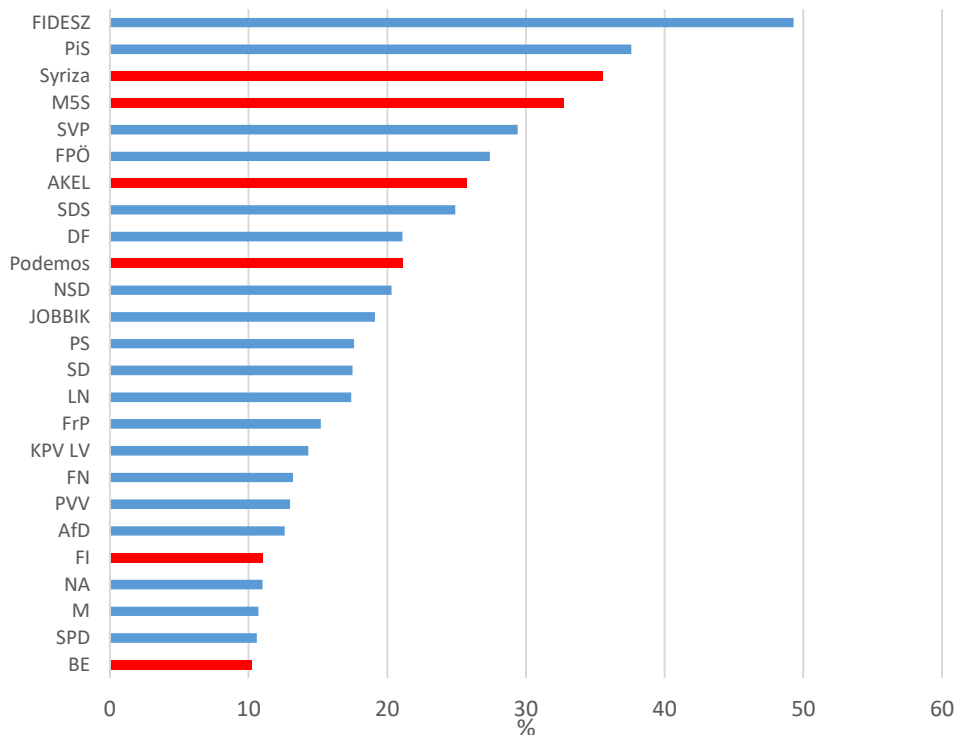

W 33 przebadanych krajach europejskich istnieje 7843 miejsc do obsadzenia w parlamentach (najważniejsza izba). Na koniec 2018 r. i na podstawie wyników ostatnich wyborów⁸, które odbywały się w danym kraju, **1941 miejsc było obsadzonych przez polityków reprezentujących partie populistyczne, z czego 173 przez najbardziej radykalne, ekstremistyczne ugrupowania.**

W wielu krajach partie populistyczne pozostają w opozycji, a tradycyjne partie polityczne odmawiają współpracy z nimi. **Jednakże, w aż 11 krajach partie populistyczne rządzą lub współrządzą.** Są to: Węgry, Polska, Grecja, Norwegia, Finlandia, Łotwa, Bułgaria, Słowacja, Szwajcaria, Austria i Włochy. Jeszcze w latach 80. obecność tego typu partii w rządach była rzadkością.

⁸ Autorzy nie uwzględniają transferów parlamentarzystów pomiędzy stronnictwami politycznymi w trakcie trwania kadencji.

Wykres 3. 25 najbardziej popularnych partii populistycznych w Europie według poparcia w ostatnich wyborach. Niebieski – partie uznawane za prawicowe; czerwony – partie uznawane za lewicowe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Timbro Authoritarian Populism Index 2019

Rozwinięcia nazw ugrupowań politycznych i kraj pochodzenia: Fidesz (Węgry), PiS – Prawo i Sprawiedliwość (Polska), Syriza (Grecja), M5S – Movimento 5 Stelle (Włochy), SVP – Schweizerische Volkspartei (Szwajcaria), FPÖ – Freiheitliche Partei Österreichs (Austria), AKEL – Anorthotikó Kómma Ergazómenou Laoú (Cypr), SDS – Slovenska demokratska stranka (Słowenia), DF – Dansk Folkeparti (Dania), Podemos (Hiszpania), NSD – Nova srpska demokratija (Czarnogóra), Jobbik (Węgry), PS – Sannfinländarna (Finlandia), SD – Sverigedemokraterna (Szwecja), LN – Lega Nord (Włochy), FrP – Fremskrittspartiet (Norwegia), KPV LV – Kam pieder valsts? (Łotwa), FN – Front National (Francja), PVV – Partij voor de Vrijheid (Holandia), AfD – Alternative für Deutschland (Niemcy), FI – Le France Insoumise (Francja), NA – Nacionala apvieniba Visu Latvijai! (Łotwa), M – Miðflokkurinn (Islandia), SPD – Svoboda a Prímá Demokracie (Czechy), BE – Bloco de Esquerda (Portugalia).

Indeks populizmu a wybory do Parlamentu Europejskiego

Konstytucyjna, liberalna demokracja, bazująca na zasadach państwa prawa, ochronie praw jednostek i kapitalistycznej gospodarce to model, na którym została oparta Unia Europejska. Nie jest więc zaskoczeniem, że większość z partii uznawanych za populistyczne jest niechętna Unii lub jawnie ideę Unii Europejskiej zwalcza.

W maju br. w krajach Unii Europejskiej odbędą się wybory do Parlamentu Europejskiego. Przedstawiciele partii, które dostaną się do PE, nie grupują się według kategorii narodowych, ale dołączają do grup politycznych. Poza tradycyjnymi grupami socjaldemokratów, chadeków, liberałów i zielonych pojawiały się w PE od początku jego istnienia grupy, który łączyły ugrupowania populistyczne.

Eksperci Timbro zwracają uwagę, że współpraca po stronie populistycznej lewicy była do tej pory o wiele bardziej trwała niż wśród populistycznej prawicy. Wiele partii uwzględnionych w Indeksie Autorytarnego Populizmu współpracuje w ramach grupy Zjednoczona Lewica Europejska – Nordycka Zielona Lewica (GUE/NGL), w tym ugrupowania uznawane za ekstremistyczne, choć jak przypominają autorzy indeksu grupę opuścili np. greccy komuniści, zarzucając jej nadmierny rewizjonizm.

Partie populistyczne o charakterze prawicowym znaleźć dziś można przede wszystkim w grupach: Europa Narodów i Wolności (ENF) i Europa Wolności i Demokracji Bezpośredniej (EFDD). Silna reprezentacja partii uwzględnionych w indeksie populizmu znajduje się też w grupie Europejskich Konserwatystów i Reformatorów (ECR), gdzie współpracują one z tradycyjnymi partiami konserwatywnymi. W końcu kilka partii populistycznych jest obecnych w Europejskiej Partii Ludowej (EPP), a największe kontrowersje wzbudza obecność w tej grupie węgierskiego Fideszu.

Podsumowanie

Podobnie jak wszelkie inne indeksy także Indeks Autorytarnego Populizmu (Authoritarian Populism Index autorstwa szwedzkiej organizacji Timbro) bazuje na pewnych uproszczeniach i niezbędnych założeniach. Dzięki nim możliwa była klasyfikacja europejskich partii i ruchów politycznych według katalogu kryteriów, które pozwalały na połączenie określonych ugrupowań z zarysowaną przez autorów koncepcją autorytarnego populizmu.

Autorzy indeksu z jednej strony zwracają uwagę na to, że nie należy w walce z populizmem przesadzać i dążyć do eliminacji ze świata polityki wszystkiego co populistyczne. Nie jest to podejście ani praktyczne, ani realistyczne. Wiele partii, które przez Timbro nie zostały zakwalifikowane jako partie populistyczne ma wśród swoich postulatów różne populistyczne propozycje, których nie da się z polityki wyeliminować.

Z drugiej strony Timbro pokazuje, że postulaty partii typowo populistycznych stanowią zagrożenie dla systemu, który możemy nazwać konstytucyjną czy liberalną demokracją, opartą o zasady państwa prawa, ochroną praw jednostek i kapitalistyczny model gospodarki, w której bez problemu funkcjonują niezależne media czy mechanizmy obrony mniejszości przed opresyjnymi działaniami większości. Analizując historię europejskiej polityki szwedzki think-tank przypomina, że większość partii głównego nurtu o charakterze chadeckim, socjaldemokratycznym, liberalnym i konserwatywnym akceptowała zarysowany powyżej model konstytucyjnej, liberalnej demokracji. Taka akceptacja pojawiała się też w rosnących w siłę w latach 80. partiach Zielonych czy w niektórych zreformowanych partiach władzy po upadku realnego socjalizmu w Europie Środkowo-Wschodniej w latach 90.

Indeks populizmu może ułatwiać diagnozę przyczyn, dla których partie populistyczne, dążące do osłabienia lub zniszczenia modelu liberalnej demokracji w Europie, zyskują poparcie wśród wyborców. Nie oznacza to, że ugrupowania, które nie zostały zaklasyfikowane w Indeksie Autorytarnego Populizmu powinny przejmować postulaty populistów, aby w ten sposób zdobyć ich wyborców. To, co mogą i powinny robić, to przedstawiać lepsze propozycje polityk i skuteczniej je komunikować, uznając jednocześnie, że liberalna demokracja, praworządność, instytucjonalne podziały i ograniczenia władzy oraz kapitalistyczny model gospodarki są lepsze niż autorytarny populizm i bliskie mu inne, radykalne ideologie, którymi kuszeni są europejscy wyborcy.

Forum Obywatelskiego Rozwoju

FOR zostało założone w 2007 roku przez prof. Leszka Balcerowicza, aby skutecznie chronić wolność oraz promować prawdę i zdrowy rozsądek w dyskursie publicznym. Naszym celem jest zmiana świadomości Polaków oraz obowiązuje i planowanego prawa w kierunku wolnościowym.

FOR realizuje swoje cele poprzez organizację debat oraz publikację raportów i analiz podejmujących ważne tematy społeczno-gospodarcze, a w szczególności: stan finansów publicznych, sytuację na rynku pracy, wolność gospodarczą, wymiar sprawiedliwości i tworzenie prawa. Z inicjatywy FOR w centrum Warszawy i w Internecie został uruchomiony licznik długu publicznego, który zwraca uwagę na problem rosnącego zadłużenia państwa. Działania FOR to także projekty z zakresu edukacji ekonomicznej oraz udział w kampaniach na rzecz zwiększania frekwencji wyborczej.

Wspieraj nas!

Zdrowy rozsądek oraz wolnościowy punkt widzenia nie obronią się same. Potrzebują zaplanowanego, wyłożonego, skutecznego wysiłku oraz Twojego wsparcia.

Jeśli jest Ci bliski porządek społeczny szanujący wolność i obawiasz się nierozsądnych decyzji polityków udających na Twój koszt Świętych Mikołajów, wesprzyj finansowo nasze działania.

Wyślij przelew na konto FOR (w PLN): 68 1090 1883 0000 0001 0689 0629

W sprawie darowizn możesz się skontaktować z:

Patrycja Satora, dyrektor ds. rozwoju FOR

tel. 500 494 173

e-mail: patrycja.satora@for.org.pl

Już dziś pomóż nam chronić wolność – obdarz nas swoim wsparciem i zaufaniem.

KONTAKT DO AUTORA

Marek Tatała

Ekonomista, wiceprezes zarządu FOR

e-mail: marek.tatala@for.org.pl

Fundacja Forum Obywatelskiego Rozwoju – FOR
ul. Ignacego Krasickiego 9A • 02-628 Warszawa • tel. 22 628 85 11
e-mail: <mailto:info@for.org.pl> • www.for.org.pl
[f](https://www.facebook.com/FundacjaFOR)/FundacjaFOR • [t](https://twitter.com/FundacjaFOR)@FundacjaFOR